

УДК: 347.7.19

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.37>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАБУТТЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ЛІКВІДАТОРА У ЛІКВІДАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ, НЕ ПОВ'ЯЗАНОМУ З БАНКРУТСТВОМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ТОВАРИСТВА

Резворович К.Р.,

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ*

Резворович К.Р. Проблемні питання набуття повноважень ліквідатора у ліквідаційному процесі, не пов'язаному з банкрутством підприємницького товариства.

У статті приділяється увага аналізу законодавства, яким визначається момент виникнення повноважень ліквідатора у загальному, не пов'язаному з банкрутством, порядку ліквідаційного процесу (ліквідаційної процедури); виявлення проблем, що виникають у зв'язку з їх реалізацією, та визначення шляхів їх подолання. Звернено увагу на проблеми, які виникають у зв'язку з тим, що у процедурі примусової ліквідації на суд покладений обов'язок призначити ліквідаційну комісію. Висловлена думка, що у цих випадках ліквідатором слід визнавати орган, який звернувся з позовом про примусову ліквідацію юридичної особи.

Запропоновано змінити підхід до законодавчого визначення моменту, з якого виникають повноваження у ліквідатора. Звернено увагу, що, на думку автора, нині чинна редакція частини 4 статті 105 Цивільного кодексу України про виникнення повноважень ліквідатора з моменту ухвалення рішення про ліквідацію юридичної особи не відповідає новим умовам правового регулювання суспільних відносин, які склалися після впровадження системи державної реєстрації змін у статусі юридичної особи. У зв'язку з цим необхідно момент виникнення повноважень ліквідатора визначити з дня внесення відомостей про нього до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. До внесення до Реєстру запису про початок ліквідаційної процедури відсутня необхідність наділяти ліквідатора повноваженнями представника, оскільки в існуючій системі правового регулювання він не може бути сприйнятий зовні як повноважна особа.

Звернено увагу на нераціональність збереження у частині 1 ст. 105 Цивільного кодексу України строку у три робочі дні для подання рішення про припинення юридичної особи для державної реєстрації. Якщо моментом виникнення повноважень у ліквідатора визначити день внесення відомостей про нього до відповідного реєстру, то рішення про припинення юридичної особи буде залишатися таким, що не має юридичного значення для третіх осіб. Встановлення цього строку створює лише зайві ускладнення на стадії реєстрації рішення про припинення юридичної особи. Зазначено, що наслідком порушення цього строку законодавець визначив відмову у вчиненні реєстрації рішення про ліквідацію юридичної особи. У таких умовах слід звернути увагу на значну неспівмірність між публічно-правовими вимогами про дотримання триденного строку та наслідками у вигляді заборони реалізовувати як приватну, так і публічну потребу у здійсненні ліквідації юридичної особи.

Ключові слова: юридична особа, підприємницьке товариство, припинення, представництво, ліквідація, припинення підприємницьких товариств.

Rezvorovych K.R. Issues in the acquisition of liquidator's authority in non-bankruptcy liquidation of commercial entities.

This article examines the legal framework governing the moment when a liquidator's authority arises in the general liquidation process (liquidation procedure) that is not associated with bankruptcy. The

study identifies challenges related to the exercise of these powers and proposes solutions to address them. Special attention is given to the issues arising from the obligation of the court to appoint a liquidation commission in cases of compulsory liquidation. The article argues that in such instances, the entity that initiated the legal action for the forced liquidation of a legal entity should be recognized as the liquidator.

A revised approach to defining the moment when the liquidator's authority comes into effect is proposed. The author highlights that the current wording of Part 4 of Article 105 of the Civil Code of Ukraine, which establishes that the liquidator's authority begins at the moment a decision on the liquidation of a legal entity is made, no longer aligns with the modern legal framework. The introduction of a state registration system for changes in the status of legal entities necessitates a shift in this approach. It is suggested that the liquidator's authority should commence only upon the entry of relevant information into the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs, and Public Organizations. Until the liquidation procedure is formally recorded in the Register, there is no need to grant the liquidator representative authority, as the current legal system does not recognize them as an official representative in external relations.

The article also critiques the inefficiency of retaining the three-business-day deadline for submitting a decision on the termination of a legal entity for state registration, as stipulated in Part 1 of Article 105 of the Civil Code of Ukraine. If the moment of acquiring liquidator authority is defined as the day the relevant information is entered into the official register, then the decision to terminate a legal entity will have no legal significance for third parties. The establishment of this deadline only creates unnecessary complications during the registration phase of liquidation decisions. Moreover, the study notes the disproportionate consequences established by law for missing this deadline—namely, the refusal to register the liquidation decision. The analysis emphasizes the substantial disparity between the formal requirement to comply with the three-day period and the severe consequence of prohibiting both private and public interests from proceeding with the liquidation of a legal entity.

Key words: legal entity, commercial entity, termination, representation, liquidation, dissolution of commercial entities.

Постановка проблеми. Значні кроки по реалізації Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р [1], істотним чином вплинули на стан суспільних відносин у сфері гарантій та механізму доступу до публічної інформації, розвитку електронного документообігу та інформаційної безпеки. Інфраструктурні зміни у інформаційному просторі також впливають на реформування у сфері правового регулювання цивільних відносин. Системні перетворення успішно впроваджуються і змінюють цілими блоками правове регулювання в окремих сферах, але не завжди вдається відстежити «вузькі місця» у правовому регулюванні окремих питань у нормах, які історично були сформовані у іншій правовій реальності і залишаються донині у законодавстві. Такі правові норми ми помічаємо у результаті аналізу правового регулювання ліквідаційного процесу. Цей процес впродовж останніх років був предметом вдосконалення, але, на нашу думку, законодавцем вирішені не всі проблемні питання у цій сфері.

Стан опрацювання проблематики. Питання щодо змісту повноважень ліквідатора та його правового становища обговорювалися у комплексних дослідженнях ліквідаційної процедури: О.М. Зубатенко, Д.О. Жекова, П.О. Повара, О.М. Скоропис, О.В. Титової, В.О. Хоменко, Ю.М. Юркевича, а також у статтях О.М. Гнатів, А. Кравченка та В. Зеленкової, С.В. Дяченка, А.П. Ходико. Проте питання, запропоновані для обговорення у цій роботі, не досліджувалися.

Метою цієї роботи є аналіз законодавства, яким визначається момент виникнення повноважень ліквідатора у загальному, не пов'язаному з банкрутством, порядку ліквідаційного процесу (ліквідаційної процедури); виявлення проблем, що виникають у зв'язку з їх реалізацією, та визначення шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Ліквідаційна процедура являє собою складний багатоступеневий процес, який вимагає виділення окремих його складових для детального аналізу. На різних рівнях абстрагування у доктрині та практичних рекомендаціях виділяють 3 [2, с. 100], 5 [3, с. 6], 7 [4, с. 9], 11 [5] етапів цього процесу. З підвищенням ролі законодавства у забезпеченні здорового бізнес-клімату у державі потрібно з особливою увагою підійти до регламентації кожного конкретного правового заходу у ліквідаційній процедурі для забезпечення балансу приватних і

публічних інтересів. Використовуючи підхід, запропонований О.М. Скоропис, яка виділила сім основних етапів цієї процедури, і, зокрема, «1) прийняття рішення про ліквідацію та призначення ліквідатора (ліквідаційної комісії) або покладення цих функцій на орган управління; 2) внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення щодо припинення юридичної особи...» [4, с. 9] спробуємо проаналізувати проблемні питання, які виникають у сфері правозастосування на цих етапах реалізації заходів, спрямованих на ліквідацію підприємницького товариства.

Учасниками ліквідаційного процесу (ліквідаційної процедури) є підприємницьке товариство, яке перебуває у стані припинення, його кредитори, боржники та ліквідатор. Особливе місце законодавець відводить органам державної влади, як потенційним кредиторам з владними повноваженнями. Учасником ліквідаційного процесу також є державний реєстратор юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – реєстратор), за участю якого формуються публічно-правові відносини.

Ліквідатор – єдиний суб'єкт, який наділяється правами і обов'язками, не маючи статусу юридичної особи. Як звертає увагу О.М. Гнатів «Що ж до ліквідаційної комісії, то вона не має статусу юридичної особи, а, отже, не наділена правосуб'єктністю, це спеціально створений орган» [6, с. 125] Проте і до цього часу ліквідаційну комісію за традицією радянських часів зустрічаємо стороною у судових справах господарської юрисдикції. Визначення ліквідатора, як відповідача у судовому процесі, створює хибне уявлення про правове становище цього учасника ліквідаційної процедури і не має перспективи завершитися у виконавчому провадженні.

Правове становище ліквідаційної комісії було проаналізоване А. Кравченком та І. Зеленковою. В контексті співвідношення повноважень органів управління господарського товариства у процесі ліквідації ними ставиться питання: «Які ж органи є повноважними в процесі ліквідації товариства»? Ці автори «корінь проблеми» бачать «в тлумаченні поняття «управління справами товариства». Як вони зауважують, «Логічно, що за Законом України «Про господарські товариства» решта органів господарського товариства втрачають повноваження з «управління справами товариства» на час діяльності ліквідаційної комісії. Водночас процес проведення ліквідаційної процедури не означає ліквідацію інших органів управління товариством. Таким чином, компетенція інших органів управління товариством передбачає вирішення будь-яких питань діяльності товариства, крім тих, що охоплюються поняттям «управління справами товариства» [7, с. 35-36].

Визначаючи правову природу відносин ліквідатора та юридичної особи, яка ним ліквідується у добровільній ліквідаційній процедурі, С.В. Дяченко зазначає, що «дані відносини можуть оформлятися як трудові відносини або цивільно-правові відносини» [8, с. 206]. Коли ліквідатор діє як орган юридичної особи, то питання про наслідки його неправомірних дій не викликає труднощів, оскільки зрозуміло, що наслідки діяльності органу юридичної особи настають для останньої. Але коли повноваженнями ліквідатора наділяється суб'єкт із зовні, наприклад за договором доручення, статус ліквідатора у цивільних відносинах дозволяє за допомогою договору реалізувати намагання перерозподілити відповідальність на суб'єкта ліквідатора. Тому важливо імперативними нормами обмежити такий спосіб впливу на активи суб'єкта, який перебуває у ліквідаційній процедурі. У тих випадках коли ліквідаційна процедура є примусовою, правове становище ліквідатора, його взаємодія з органами юридичної особи, законодавством не врегульована, а отже, і питання відповідальності зовнішнього ліквідатора залишається відкритим. Як зауважує А.П. Ходико «Державний орган виконавчої влади, реалізуючи компетенцію щодо застосування такої адміністративно-правової санкції як припинення (шляхом скасування державної реєстрації та ліквідації суб'єкта господарювання) «зазіхає» на цивільну правоздатність юридичної особи, визначену в ст. 91 Цивільного кодексу України» [9, с. 1032], а отже у примусовій ліквідації, не конкретні фізичні особи-працівники, а саме орган державного управління реалізує свої повноваження у ліквідаційній процедурі. На нашу думку, незалежно від того внутрішнє чи зовнішнє управління здійснюється ліквідатором його становище обумовлене управлінням майном із визначеною метою та виконанням представницької функції, здійсненням прав та обов'язків іншої особи, тому усі наслідки його неправомірних дій у разі добровільної ліквідації мають бути віднесені на активи суб'єкта, що ліквідується. Але для зовнішніх ліквідаторів із цивільною правосуб'єктністю у примусовій ліквідації, пропозиції про встановлення «відповідальності ліквідаторів за заподіяні збитки» у ліквідаційній процедурі» [10, с. 12] залишаються актуальними. Також пропозиції про «доцільність закріплення в законі майнової відповідальності членів ліквідаційної комісії (ліквідатора) за збитки, завдані ними майновим інтересам кредиторів та учасників господарських

товариств» [10, с. 16] цілком узгоджуються з загальними тенденціями розвитку цивільного законодавства про відповідальність органів юридичної особи. Певні кроки щодо забезпечення запровадження персональної відповідальності членів ліквідаційної комісії уже зроблені. Частину 11 статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» було доповнено пунктом 2 з прийняттям Закону України № 3683-IX від 08.05.2024 р., у якому розширене коло відомостей, що подаються для державної реєстрації рішення про припинення юридичної особи. Зокрема, такі відомості (окрім персонального складу ліквідаційної комісії) включають «реєстраційні номери облікових карток платників податків (або відомості про серію та номер паспорта – для фізичних осіб, які мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта)» [11].

Також хотілося б звернути увагу на необхідність змін щодо призначення ліквідаційної комісії у разі примусової ліквідації юридичної особи за рішенням суду. За частиною 3 ст. 105 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) «Учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, відповідно до цього Кодексу призначають комісію з припинення юридичної особи (комісію з реорганізації, ліквідаційну комісію), голову комісії або ліквідатора та встановлюють порядок і строк заявлення кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється» [12].

Суд у цих правовідносинах є органом, який вирішує спір про право на існування юридичної особи у межах заявлених вимог. Призначення конкретних осіб до складу ліквідаційної комісії знаходиться у сфері інтересів особи, яка подала позов. Розгляд справи в судових інстанціях вимагає значного часу. Коли розглядається спір за позовом органу державного управління до початку його розгляду достатньо складно визначити персональний склад ліквідаційної комісії, оскільки невідомо хто із працівників приблизно через рік буде обіймати ті посади, які за характером його роботи будуть відповідати виконанню обов'язків члена ліквідаційної комісії. Звідси випливають проблеми із заміною членів ліквідкому після того, як справу було розглянуто судом. Тому частину 3 ст. 105 ЦК варто змінити, визначивши, що суд, у разі задоволення позову про припинення юридичної особи, доручає створення ліквідаційної комісії відповідному органу державного управління.

На нашу думку, потребує вдосконалення законодавче визначення моменту виникнення повноважень у ліквідатора. Частиною 4 ст. 105 ЦК визначено, що до ліквідатора з моменту призначення переходять повноваження щодо управління справами юридичної особи. Голова комісії, її члени або ліквідатор юридичної особи представляють її у відносинах з третіми особами та виступають у суді від імені юридичної особи, яка припиняється» [12]. Положення ч. 1 та 4 ст. 105 ЦК раніше містилися у ч. 2 ст. 20 Закону України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. № 1576-XII [13], у ті часи, коли була відсутня система державної реєстрації публічно значущих подій в «житті» юридичної особи таке унормування не викликало сумнівів. У нинішніх умовах рішення про початок процесу припинення підлягає публічному оголошенню шляхом вчинення відповідної реєстраційної дії. Значення інформації, внесеної до Реєстру, визначене ст. 10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. № 755-IV (далі – Закон № 755-IV) [11]. Зокрема, згідно з ч. 3 ст. 10 Закону № 755-IV «Якщо відомості, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, не внесені до нього, вони не можуть бути використані у спорі з третьою особою, крім випадків, коли третя особа знала або могла знати ці відомості» [11]. У таких умовах треті особи практично позбавлені можливості вступати у правовідносини з ліквідатором до внесення відомостей про нього до Реєстру.

Перша юридична дія, яку необхідно вчинити, - це подання реєстратору рішення про припинення юридичної особи органом, який його прийняв.

Із змісту ч. 1 ст. 105 ЦК випливає, що орган, який ухвалив рішення про припинення юридичної особи має подати його для вчинення відповідної реєстраційної дії. Згідно з ч. 4 ст. 105 ЦК ліквідатор з моменту ухвалення рішення набуває представницьких повноважень, хоча запис про це у реєстрі ще відсутній. Чинне законодавство не передбачає для реєстрації рішення подання реєстратору заяви. Підставою для вчинення запису про припинення є факт надходження до реєстратора відповідного рішення та документа з відомостями про ліквідатора (ч. 11 ст. 17 Закону № 755-IV). Дія з доставки цих документів до реєстратора залишається не персоніфікованою. Однією із підстав для відмови у вчиненні реєстраційної дії є «подання документів або відомостей, передбачених цим Законом, не в повному обсязі» (п. 4 ч. 1 ст. 28 Закону № 755-IV) [11]. А отже, існує можливість виникнення спору на цій стадії ліквідаційного процесу. Виникає питання: хто

має бути представником юридичної особи у цьому спорі? З огляду на зміст ч. 4 ст. 105 ЦК ліквідатор, до якого перейшли повноваження з управління справами юридичної особи, чи орган, який ухвалив рішення, і є єдиним суб'єктом, який може його змінити, переоформити. Хочемо висловити великі сумніви стосовно можливості ліквідатора підтвердити свої повноваження у спорі про відмову у вчиненні реєстраційної дії в умовах, коли запис про ліквідатора відсутній у Реєстрі. Суперечливою виглядає ситуація, у якій рішення про ліквідацію прийняте загальними зборами, за логікою законодавця буде захищати ліквідатор, особа не зареєстрована як представник, що може вчиняти дії від імені юридичної особи. З урахуванням реалій нашого життя ліквідатором може себе назвати будь-хто що особливо небезпечно для суб'єктів підприємництва. До вчинення реєстраційної дії про початок ліквідаційної процедури видається вкрай сумнівною можливість реалізації ліквідатором будь-яких представницьких повноважень.

За існуючою моделлю регулювання після ухвалення рішення про ліквідацію підприємницького товариства, повноваження керівника уже припинилися, а відомості у Реєстрі про нового керівника ще відсутні. За три робочі дні може статися багато подій. Жодні юридичні дії, ініційовані особою, яка називає себе ліквідатором, не можуть бути сприйняті зовні, а отже, юридична особа залишатиметься у стані «недієздатності».

Оскільки органи юридичної особи не втрачають право скасувати рішення про ліквідацію як до, так і після вчинення запису про реєстрацію їх рішення про ліквідацію юридичної особи, на нашу думку, ця сфера правовідносин перебуває у зоні контролю органів юридичної особи поза межами повноважень ліквідатора. Виходячи з того, що суб'єктивне право на припинення юридичної особи реалізоване за ініціативою її органу, за органом юридичної особи має визнаватися можливість реалізації повноважень на захист цього права.

Факт ухвалення рішення про припинення юридичної особи до моменту його реєстрації не має створювати жодних юридичних наслідків для третіх осіб. Тому важливо було б змінити частину 4 ст. 105 ЦК, згідно з якою «До комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) або ліквідатора з моменту призначення переходять повноваження щодо управління справами юридичної особи» [12]. До внесення до Реєстру запису про початок ліквідаційної процедури, відсутня необхідність наділяти ліквідатора повноваженнями представника. З метою уникнення ускладнень з визначенням повноважного представника юридичної особи до внесення відомостей про нього до реєстру, момент набуття ліквідатором повноважень, слід визначити з часу реєстрації рішення про припинення юридичної особи.

На користь цієї пропозиції можна послатися на ще одне можливе ускладнення в процесі реєстрації рішення про припинення юридичної особи, яке може виникнути у зв'язку із порушенням строку його подання реєстратору. Частиною 1 ст. 105 ЦК встановлений строк у три робочі дні для повідомлення державного реєстратора про прийняте рішення про ліквідацію юридичної особи. Необхідно враховувати, що з різних, як поважних, так і неповажних, причин цей строк може бути порушений. Наприклад, після того, як суд ухвалив рішення про припинення юридичної особи воно має набрати законної сили, орган, який ініціював його ухвалення має його отримати і подати державному реєстратору. Законом № 2255-IX від 12.05.2022 р. було доповнено частину 1 ст. 28 Закону № 755-IV пунктом 10-5, згідно з яким підставою для відмови у вчиненні реєстраційної дії є «подання документів з порушенням встановленого законодавством строку для їх подання, крім документів щодо кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи» [11]. Отже, якщо від дати набрання рішенням законної сили минуло більше трьох робочих днів державний реєстратор відмовляє у вчиненні цієї реєстраційної дії. При цьому для випадків пропуску строків не передбачено жодних застережень щодо можливості їх поновлення. Цей підхід не узгоджується з положеннями ч. 5 ст. 33 Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. № 2073-IX згідно з якою «Пропущений із поважних причин строк, встановлений законом, може бути поновлений, а строк, встановлений адміністративним органом, - продовжений адміністративним органом за клопотанням особи» [14].

Якщо бути послідовними легістами, то за логікою законодавця, неповажна причина пропуску триденного строку виключає можливість розпочати процес ліквідації юридичної особи. Відчувається значна неспівмірність між публічно-правовими вимогами про дотримання триденного строку та наслідками у вигляді заборони реалізовувати як приватну, так і публічну потребу у здійсненні ліквідації юридичної особи. Закономірно виникає питання про раціональність встановлення частиною 1 ст. 105 ЦК триденного строку. За краще було б визначити момент переходу представницьких повноважень до ліквідатора з дня внесення відомостей про нього до Реєстру.

Висновки. Зміни у правовому регулюванні інформаційних відносин створюють додаткові можливості для підвищення безпеки учасників обороту і обумовлюють необхідність переглянути усталене правове регулювання, сформоване в інших умовах здійснення підприємницької діяльності.

Норми цивільного права, якими встановлюються імперативні строки, мають відповідати інтересам учасників цивільного обороту, а їх встановлення не має призводити до виникнення «глухих кутів» у реалізації прав та інтересів учасниками ліквідаційного процесу.

Віднесення до компетенції суду питання про персональний склад ліквідаційної комісії при задоволенні позову уповноваженого органу державного управління про примусову ліквідацію юридичної особи ускладнює реалізацію ліквідаційної процедури у разі виникнення потреби у заміні працівників, членів ліквідаційної комісії, які змінили трудову функцію або припинили роботу у відповідному органі.

Визначення у частині 4 ст. 105 ЦК моменту виникнення повноважень ліквідатора з дня ухвалення рішення про ліквідацію юридичної особи, в існуючому інформаційному просторі не відповідає приватним та публічним інтересам, створює правову невизначеність у відносинах юридичної особи з її контрагентами у дореєстраційний період і може зашкодити її інтересам.

Встановлений частиною 1 ст. 105 ЦК строк у три робочі дні для подання реєстратору рішення про ліквідацію юридичної особи у новому інформаційному середовищі втратило легітимну мету для його збереження у законодавстві і від його встановлення слід відмовитись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження від 15.05.2013 р. № 386-р. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення 05.02.2025).
2. Галіцина Н.В. Припинення суб'єктів господарювання як адміністративна процедура. *Вісник Запорізького національного університету. (Серія «Юридичні науки»)*. 2010. № 4. С. 98–100. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-4-2010/16.pdf>.
3. Повар П.О. Правове регулювання ліквідації підприємств в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2009. 18 с.
4. Скоропис О.М. Цивільно-правове регулювання ліквідації юридичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. Київ. 2010. 20 с.
5. Припинення юридичної особи шляхом її ліквідації. Відділ взаємодії з суб'єктами державної реєстрації та підвищення кваліфікації державних реєстраторів Управління державної реєстрації Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції. 2023. URL: https://pzmrujust.gov.ua/images/2022/10/pryp_yur_osoby_03-04-23.pdf.
6. Гнатів О.М. Стадії ліквідації юридичних осіб за цивільним законодавством України. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 124–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2016_1_29.
7. Кравченко А.В., Зеленкова І.І. Проблемні питання ліквідації підприємств за господарським законодавством України. *Адвокат*. 2012. № 1. С. 33–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2012_1_7.
8. Дяченко С.В. Правовий статус ліквідаційної комісії в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. Вип. 1. С. 205–213. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2014_1_35.
9. Ходико А.П. Компетенція державних органів виконавчої влади в адміністративно-деліктних відносинах щодо примусового припинення юридичних осіб. Електронний ресурс. *Форум права*. 2012. № 1. С. 1032–1036. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
10. Титова О.В. Захист майнових інтересів учасників процесу ліквідації на підприємствах: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2006. 19 с.
11. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення 06.02.2025).

12. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n562> (дата звернення: 06.02.2025).
13. Про господарські товариства Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#n150> (дата звернення: 06.02.2025).
14. Про адміністративну процедуру. Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 08.02.2025).